

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “อกุโธ — บุคคลผู้ไม่โกรธ”

คำว่า อกุโธ เป็นภาษาบาลีอ่านว่า อัก - โก - ทะ มาจากคำว่า น (ไม่) แปลง น เป็น อ กับคำว่า โกรธ (บุคคลผู้โกรธ, บุคคลผู้มีความโกรธ) ซ้อน กุ จึงรวมกันเป็น อกุโธ แปลว่า บุคคลผู้ไม่โกรธ เป็นการแสดงถึงความเกิดขึ้นเป็นไปของกุศลธรรม ที่ไม่โกรธต่อผู้อื่น จึงหมายรู้ได้ว่า เป็นบุคคลผู้ไม่โกรธ แม้ว่าจะได้รับความเสียหายจากการกระทำของบุคคลอื่นก็ตาม กุศลเกิดอดทนได้ ไม่โกรธ ขณะนั้นก็ไม่เดือดร้อนด้วยอกุศลเลยแม้แต่น้อย รักษาประโยชน์ทั้งของตนเองและผู้อื่นด้วย ตามข้อความจากพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา พรหมทัตตเถรคาถา ว่า

พระพรหมทัตตเถระ กล่าวคาถาว่า

“บุคคลโกรธตอบบุคคลผู้โกรธ จัดว่าเป็นคนเลวกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะความโกรธตอบนั้น, บุคคลผู้ไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่า ชนะสงครามที่ชนะได้ยาก, บุคคลใด รู้ว่าบุคคลอื่นโกรธแล้ว มีสติ สงบใจได้ บุคคลนั้น ชื่อว่า ประพฤติประโยชน์แก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ แก่ตนและบุคคลอื่น”

ความโกรธ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย เป็นความจริงที่ว่า ผู้ที่ยังไม่ใช่พระอนาคามีบุคคล ยังมีความโกรธอยู่ เพราะเหตุว่ายังมีเชื้อของความโกรธที่ยังไม่ได้ดับอย่างเด็ดขาด, บางบุคคลเป็นผู้มีอภัยาศัยดี มีความประพฤติดีน่ารัก เกือบจะไม่เคยเห็นเขาโกรธ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว เมื่อยังไม่ใช่พระอนาคามีบุคคล ต้องมีความโกรธแน่ แม้ว่าจะไม่มาก เป็นเพียงแค่ว่าความขุ่นใจ ไม่พอใจเมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ซึ่งมีจริงในชีวิตประจำวัน เวลาเห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ก็ยากที่จะไม่เกิดความขุ่นใจ ความไม่สบายใจ อย่างนี้ก็เป็นลักษณะของโทสะเช่นเดียวกัน

ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดก็จะเห็นได้ว่า เพียงแค่ขุ่นใจนิดเดียว ก็รู้สึกตัวได้ว่า นั่นคือลักษณะของความโกรธแล้ว แม้จะไม่มากถึงขั้นล่วงออกมาเป็นทุจริตทั้งทางกายและทางวาจา แต่ว่าบุคคลใดที่มีความขุ่นใจไม่พอใจ คนนั้นย่อมรู้ ซึ่งคนอื่นอาจจะไม่รู้ก็ได้ เพราะฉะนั้น ทันทีกี่ความโกรธปรากฏ ขณะนั้นผู้ที่เจริญเมตตา (ความเป็นมิตรเป็นเพื่อน หวังดี) และมีความละเอียดก็จะรู้ได้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศล เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้องเป็นผู้มีความละเอียดและเข้าใจตามความเป็นจริงว่าทุกคนที่ไม่ใช่พระอนาคามี ยังมีความโกรธอยู่ โกรธแล้วก็ดับไป แต่ถ้าเพียงโกรธแล้วก็ดับไป ไม่คิดที่จะโกรธซ้ำอีก ก็ย่อมจะดีกว่า ถ้าเป็นอย่างนี้ได้ ก็จะไม่เป็นความคิดโกรธแบบไม่จบ คิดอีกแล้วก็โกรธอีก จนกระทั่งไม่ลืม เวลาที่โกรธแล้วไม่ลืม สังขารขันธ์ก็จะปรุงแต่งต่อไปอีก ถึงกับเป็นความคิดที่จะประทุษร้าย ก่อร้ายปองร้ายต่อผู้อื่น เพราะฉะนั้น ถ้าไม่เจริญเมตตา ไม่อบรมเมตตาที่ไม่สามารถจะระงับความโกรธได้เลย ถ้าเห็นโทษของความโกรธซึ่งเป็นอกุศลธรรม ก็จะเป็นผู้เริ่มเจริญเมตตาแม้ในขณะนี้เอง

พระธรรมแสดงให้เห็นสิ่งที่มีจริงตามความเป็นจริง แม้แต่ข้อความที่ว่า “บุคคลโกรธตอบบุคคลผู้โกรธ จัดว่าเป็นคนเร็วกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะความโกรธตอบนั้น” ซึ่งควรพิจารณาอย่างละเอียด เพื่อจะได้เข้าใจพระธรรมอย่างถูกต้อง

บางคนอาจจะคิดว่า คนที่โกรธก่อนน่าจะเป็นคนเร็วกว่า แต่เวลาที่เมื่อคนอื่นโกรธเราแล้ว แล้วเราก็โกรธตอบ ทำไมเราจึงกลายเป็นคนที่เร็วกว่าบุคคลที่โกรธก่อน จะคิดอย่างนี้ก็ได้ แต่ที่ถูกต้องแล้วควรที่จะได้พิจารณาว่า เพราะเหตุว่าเวลาที่บุคคลใดโกรธ ก็เป็นอกุศลของบุคคลนั้น แต่ถึงอย่างนั้นเรายังโกรธตอบสภาพของจิตที่เป็นอกุศลในขณะนั้น (ใครจะเร็วกว่ากัน?) แล้วถ้ามีการโกรธตอบ มีการโต้ตอบ ก็จะไม่เป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น เพราะต่างฝ่ายต่างก็เป็นอกุศลด้วยกันทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่า ชนะสงครามที่ชนะได้ยาก สงครามที่ว่านั้น คือ สงครามในใจ ได้แก่ กิเลส (เครื่องเศร้าหมองของจิต) นั่นเอง โดยมากทุกคนอยากจะชนะสงครามที่บุคคลอื่น อยากจะชนะบุคคลอื่น แต่ว่าเวลาที่กำลังจะชนะสงครามที่ชนะได้ยาก ก็คือ ชนะกิเลสของตนเองในขณะนั้น แล้วก็เห็นโทษจริงๆว่า บุคคลโกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าเป็นคนเร็วกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะเหตุว่าคนผู้โกรธ จะโกรธช้าหรือโกรธเร็ว ก็เป็นคนเร็ว เพราะมีอกุศลจิตเกิดขึ้น ขณะที่อกุศลจิตเกิด จะบอกว่าเป็นคนดีไม่ได้ แต่บุคคลผู้โกรธตอบ เป็นผู้ที่ทั้งๆ ที่เห็นว่าเป็นอกุศล ก็ยังมีอกุศลจิตเกิดด้วย เพราะฉะนั้น บุคคลผู้โกรธตอบ จึงเร็วกว่าบุคคลผู้โกรธก่อน

บุคคลใดรู้ว่าบุคคลอื่นโกรธแล้ว มีสติ สงบใจได้ บุคคลนั้นชื่อว่า ประพฤติประโยชน์แก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ แก่ตนและบุคคลอื่น ซึ่งแน่นอนว่าทุกคนย่อมจะเห็นด้วยกับข้อความนี้ เพราะสภาพจิตที่ตึงามไม่เคยเบียดเบียนใครให้เดือดร้อนเลยแม้แต่หน่อย

พระธรรม เป็นเรื่องที่ยาก ละเอียดย และลึกซึ้ง ผู้ที่ยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้ศึกษา ยังไม่ได้อบรม ย่อมจะรู้สึกว่าจะเป็นอย่างนี้ไม่ได้ แต่จะน้อมประพฤติปฏิบัติตามได้ และเกิดประโยชน์จริงๆ ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจพระธรรม แล้วเห็นโทษของกิเลสที่มีสะสมอยู่ในใจมานานแสนนาน พร้อมทั้งรู้ว่าหนทางเดียวที่จะละได้ ก็ด้วยการที่ระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า กิเลส อกุศลทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีดี ไม่ควรจะสะสมให้มากขึ้นนั่นเอง ที่ฟังที่แท้จริง จึงไม่พ้นไปจากการมีโอกาสได้ฟังคำจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ค่อยๆ สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปที่ละเล็กทีละน้อย เห็นคุณค่าของคำจริงแต่ละคำที่พระองค์ทรงแสดงซึ่งเป็นไปเพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกโดยตลอด.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๕-๖๒๑๗๑๐๖]